

Lesbrief 4 Rangen en standen mijnpersoneel, huisvesting en andere wetenswaardigheden.

Rangen en standen mijnpersoneel:

Zoals gebruikelijk in het begin van de 20^e eeuw was er bij de steenkoolmijnen ook sprake van verzuiling. We spreken van verzuiling wanneer een samenleving verdeeld is in groepen die op levensbeschouwelijke of sociaaleconomische basis is gevormd, en waarbij deze groepen in zekere mate van elkaar zijn afgeschermd.

De steenkoolmijnen kenden een streng hiërarchisch en een goed georganiseerd werkproces.

Er was duidelijk een tweedeling, de **(mijn-)werkers** en de leidinggevende; de **beambten**.

Ook binnen beide groepen was er sprake van een hiërarchie.

De mijnwerkers:

- Sleper of leesjongen, jongens van 14 jaar begonnen als sleper (zij vervoerden de met kolen of stenen geladen wagens van de werkplaatsen in de pijlers naar de hoofdgalerijen en schachten en brachten lege wagens mee terug) of als leesjongen (aan de lopende band scheiden [lezen] van stenen en overig materiaal uit de steenkool).

leesjongens aan de lopende band.

- Na twee jaar als sleper of leesjongen werd men beginnend mijnwerker, hulphouwer.
- Na het volgen van een houwercursus werd men houwer, dus een volleerd mijnwerker.
- Hulpploegbaas (voorman).
- Ploegbaas/posthouwer, hij sloot o.a. namens de mijnwerkers de akkoorden af.
- Schiethouwer, de persoon welke ter plaatse verantwoordelijk was voor het gebruik van springstoffen ondergronds;
- Meesterhouwer (hulpopzichter), behoorde tot het toezichthoudend personeel, welke de vereiste vaardigheden bezat maar niet de gewenste opleiding had gevolgd.

De beambten:

- Opzichter, de leiding gevende die de afspraken maakte met de ploegbaas.
- Chefopzichter of meesteropzichter,
- Hoofdopzichter,
- Inspecteur,
- Chef ondergronds bedrijf (ChOB),
- Bedrijfsingenieur, de hoogste in rang binnen een mijnbedrijf. Alleen de directieleden stond hierboven.

Binnen het mijnbedrijf was de functie van een medewerker vaak direct duidelijk, zoals we al zagen bij de schiethouwer. Maar ook bij de locomotief-machinist, de mijnmeter, de schachthouwer, de bankwerker, de elektriciën en de ophaalmachinist wist je direct zijn functie. Het was dus in het geheel een heldere en een strakke organisatie.

De huisvesting van het mijnpersoneel.

Ook binnen de huisvesting van het mijnpersoneel was er sprake van verzuiling.

De **mijnwerkers** woonden meestal in een mijnwerkerskolonie. De twee bekendste mijnwerkerskolonieën in de Westelijke Mijnstreek waren Lindenheuvel, de grootste mijnwerkerswijk, en Sanderbout. Omdat het begrip mijnwerkerskolonie geen goede naam had, werd deze aanduiding binnen de Westelijke Mijnstreek niet of nauwelijks gebruikt. De mijnwerkershuisjes hadden alle een eigen tuin. Het was gezond om na het ondergrondse werk ook in de tuin te werken. De zelfgekweekte groenten waren daarnaast een goede aanvulling op het menu.

Leliësingel Lindenheuvel 1926.

Beambtenwoning in het Mauritspark

'Gezellenhuis Lindenheuvel', Burg. Lemmensstraat

De **beambten** woonden vaak in een beambtenvillawijk. Deze wijken lagen vaak zeer dicht mogelijk bij het mijnbedrijf. De staatsmijn Maurits had twee echte beambtenvillawijken, het inmiddels gesloopte (oud) Kerensheide en het Mauritspark. Deze laatste villawijk zal op termijn worden gesloopt om de omvorming van het spoorwegemplacement van de Maurits tot Rail Terminal Chemelot (RTC) te kunnen realiseren.

Ook de ontspanning was strikt gescheiden. De mijnwerkers gingen naar het Volkshuis of het patronaat; de beambten naar het beambtencasino.

Was men vrijgezel of woonde je gezin nog elders, dan werd je (tijdelijk) gehuisvest in een gezellenhuis. Ook hier was deze tweedeling aanwezig. Mijnwerkers woonden in een gezellenhuis voor mijnwerkers en de toekomstige beambten in een gezellenhuis voor beambten. In Geleen lag het (mijnwerkers) 'gezellenhuis Lindenheuvel' aan de Burgemeester Lemmensstraat en in Sittard kende het 'gezellenhuis Leyenbroek'. Het beambten-gezellenhuis in Geleen was het 'A.M.V.J-hostel' Op de Vey.

Beschermheilige en mythologisch figuur.

Tot op de dag van vandaag hebben mijnwerkers hun patroon- of beschermheilige. Dit is **Sint Barbara**, in het Limburgs ook wel Sinte Berbe of 'Berkke' genoemd. Deze vrouwelijke beschermheilige brachten de Poolse en Sloveense mijnwerkers omstreeks 1920 mee naar Limburg. Rond haar feestdag, 4 december, werd er iets speciaals gedaan, zoals de viering van een plechtige mis. Pas na de Tweede Wereldoorlog zat Berkke als mijnwerkerspatrones goed in het zadel; toen werd 4 december een officiële feestdag. Na de mis trok men naar het casino of het volkshuis waar een mijnharmonie speelde. Voor de jeugd was er vertier, en kregen daarbij ook cadeaus. Vandaar dat Sint-Barbara daarom ook wel de dienstmaagd van Sinterklaas werd genoemd. Een afbeelding van Barbara is te herkennen aan de toren met drie ramen en/of een palmtak. Heden ten dage wordt er nog steeds rond 4 december het feest van Barbara gevierd in diverse voormalige mijnwerkerswijken.

Sint Barbara in het Mauritspark Geleen.

Kasper de mijngeest in de voorgevel van het voormalige hoofdkantoor Stm. Maurits

Een mythologisch figuur is van alle tijden, ook de mijnwerkers hadden zo'n figuur **Kasper de mijngeest**.

Het werk in de mijnen was gevaarlijk. Hele gangen konden zomaar instorten, er kon zomaar een ontploffing plaatsvinden, je kon er stikken door mijngassen of door gebrek aan zuurstof en je kon ook nog eens verdwalen of in een diepe mijnschacht vallen. Die ongelukken hadden niet allemaal een verklaring en al zeker geen reden of bedoeling.

In het verleden kon het geloof in een mijngeest echter een hoop verklaren: de boze mijngeest kon bijvoorbeeld een pijler hebben omgetrokken, waardoor een deel van het plafond instortte. Om dit te accepteren moest je wel in geesten of spoken geloven.

De mijnwerkers geloofde in een oude man, **Kasper** genaamd. Hij was niet alleen een boze mijngeest, Kasper was meer, hij hielp de mijnwerker in nood en strafte de mijnwerkers als ze iets verkeerd deden.

In de voorgevel van het voormalige hoofdkantoor staatsmijn Maurits staan vier hoekige figuren. Deze vier beelden moeten **Kasper de mijngeest** voorstellen.

Vakjargon of vaktaal.

De mijnwerkers hadden, zoals bij vele beroepen, hun eigen 'taaltje'. Hierbij enkele voorbeelden:

- Bleëk** koffie of thee in een blikken of aluminium fles.
- Boemelsjieg** willekeurig verzuim.
- Boetere** ondergronds hun meegenomen boterhammen op eten.
- De sjech is òm** einde dienst.
- Glück Auf** onderlinge groet als men de mijn in ging. Wat zoveel betekent als 'kom heelhuids boven'.
- Kiebel** poepton, meestal alleen aanwezig in een steengang.
- Kiebelmajoor** de persoon welke de *kiebel* verwisselde.
- Klok** een versteende boomstam in het dak van een pijler welke plotseling kon vallen met als gevolg een instorting. Een *klok* was daarom zeer gevaarlijk.

Klok gevonden in mijn van Beringen België.

Penningen

Koempel

Omdat mijnwerkers zich van de gevaren voortdurend bewust waren, vormde zich tussen de mijnwerkers meestal een hechte band. Mijnwerkers noemden elkaar daarom koempels. Koempel komt van het Duitse woord *Kumpel*, hetgeen oorspronkelijk 'vriend' of 'maat' betekende, je moet op elkaar kunnen vertrouwen. lampenkamer, daar vond de uitgifte van de mijnlamp plaats.

Lampeboeët

een kiosk bij de portier, waar men op het einde dienst melk kon kopen en drinken, om de keel te spoelen.

Milkboeët

ingestorte gedeelte van een ontkoolde pijler.

Oude man, d'r ouwe

een persoonlijke penning met je werknummer. Bij het betreden van de liftkooi leverde je deze penning in. Op het einde van de dienst haalde men de penning op. De penningcontroleur kon zo zien of je weer bovengronds was.

Penning

Poekele

onderling de rug wassen.

Poekele

Koempel Sjeng, Geraniumstraat oppe Lèntjheuvel (Lindenheuvel).

Pungel

werkkleding gebundeld in een blauw / grijs geblokte handdoek, welke men meenam naar de mijn.

Pungel, bleëk, mijnlamp, veiligheidshelm (patsj)en werkschoenen.

Sjiejch
Sjiek
Sjtublònge
Vaar-sjtieger
Viërre

dienst.
rolletje pruimtabak.
silicose of stoflongen (mijnwerkersziekte).
meesteropzichter.
ziek zijn.

Mijnwerkers aan het Boetere